การพัฒนาศักยภาพผ้าทอมือในจังหวัดมหาสารคามสู่ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ด้วยพลัง Soft Power เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

Developing Hand-Woven Textile Potential in Maha Sarakham Province into Creative Products using Soft Power to Drive Sustainable Grassroots Economic Development

สุนิศา โพธิแสนสุข
Sunisa Potisansuk
อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Lecturer from the Faculty of Humanities and Social Sciences Rajabhat MahaSarakham University
Corresponding Author Email: sunisa15122126@gmail.com

Received: 4 April 2026 Revised: 27 April 2026 Accepted: 5 May 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักศึกษา บุคลากร ชุมชนในการเรียนรู้ด้านผ้าทอมือ และบูรณาการองค์ความรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรมและการบริการวิชาการ และเพื่อพัฒนาและต่อยอดศิลปะและวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิจัยจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น อีกทั้ง จากกรอบแนวคิดกระบวนการแนวคิดวงจรการบริหารคุณภาพ PDCA (Plan–Do–Check–Act) แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสารต่าง ๆ และแนวคิดวงจรการบริหารคุณภาพ PDCA (Plan–Do–Check–Act) มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ประกอบด้วย ประการแรก ในด้านการทำนุบำรุง อนุรักษ์ และสืบสานศิลปะและวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า ชุมชนในจังหวัดมหาสารคามยังคงมีองค์ความรู้ด้านการทอผ้าและงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะการทอผ้าที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงการจักสานจากตอกและการทอเสื่อกกบ้านแพง ซึ่งสะท้อนถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชุมชนได้อย่างชัดเจน การดำเนินโครงการช่วยให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านสู่คนรุ่นใหม่อย่างเป็นรูปธรรม ผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติการและการเรียนรู้ร่วมกัน ประการที่สอง ในด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักศึกษา บุคลากร และชุมชน พบว่า การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่การวางแผน การออกแบบ ไปจนถึงการผลิตและการประเมินผล ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างภาควิชาการและภาคชุมชน ส่งผลให้ผู้เข้าร่วมเกิดความตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนา ประการที่สาม ในด้านการบูรณาการองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมกับการบริการวิชาการ พบว่า สามารถนำองค์ความรู้ดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดการออกแบบสมัยใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการนำแนวคิดเชิงสร้างสรรค์มาผสมผสานกับวัสดุพื้นถิ่น เช่น ผ้าทอมือ เสื่อกก และงานจักสาน ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการที่เชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม และประการที่สี่ ในด้านการพัฒนาและต่อยอดศิลปะและวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย พบว่า สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่มีความหลากหลายและตอบสนองต่อความต้องการของตลาด เช่น

กระเป๋า หมวก และถุงประยุกต์ ซึ่งมีการออกแบบให้มีความร่วมสมัย ใช้งานได้จริง และยังคงสะท้อนอัตลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างชัดเจน ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่ม และมีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: ผ้าทอมือ, ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์, Soft Power

Abstract

This research consists purposes were to promote the participation of students, personnel and community members in learning about handwoven textiles, while integrating knowledge of arts and culture with academic service activities. It also sought to develop and enhance arts and cultural heritage in ways that are aligned with contemporary social contexts. This qualitative research was conducted through documentary research, drawing upon relevant sources including books, textbooks, academic documents, research studies and related electronic media. In addition, the study employed the conceptual framework of the PDCA (Plan–Do–Check–Act) quality management cycle. Data obtained from documentary sources and the PDCA framework were analyzed using content analysis. The findings revealed can be summarized into four key aspects. First, regarding the preservation, conservation and transmission of Thai arts, culture and local cultural heritage, the study found that communities in Maha Sarakham Province continue to possess strong knowledge and skills in traditional weaving and local handicrafts. In particular, handwoven textiles featuring distinctive local patterns, as well as bamboo-strip weaving and Ban Phang reed mat weaving, clearly reflect the community's way of life, beliefs, and cultural identity. The implementation of the project facilitated the tangible transfer of indigenous knowledge from local wisdom holders to younger generations through hands-on workshops and collaborative learning activities. Second, in terms of promoting the participation of students, university personnel and community members, the findings revealed that involvement throughout all stages of the development process from planning and design to production and evaluation encouraged knowledge exchange between the academic sector and local communities. This process enhanced participants' awareness of the value of local arts and cultural heritage and fostered a shared sense of ownership in their preservation and development. Third, concerning the integration of arts and cultural knowledge with academic service, the study found that traditional knowledge could be effectively applied in conjunction with contemporary design concepts. In particular, creative approaches were successfully integrated with local materials such as handwoven textiles, reed mats and woven handicrafts, resulting in an integrated learning process that concretely linked theoretical knowledge with practical application.

Fourth, regarding the development and extension of arts and culture in response to contemporary social contexts, the findings indicated that a variety of prototype products could be developed to meet market demands. These included bags, hats and adapted ceremonial flags (Tung), which were designed to be contemporary, functional and reflective of local cultural identity. As a result, the products gained added value and demonstrated greater potential for competitiveness in the marketplace.

Keywords: Handwoven Fabrics, Creative Products, Soft Power

บทนำ

ศิลปะและวัฒนธรรมไทยนับเป็นรากฐานสำคัญของสังคมที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาของคนในแต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะงานหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น การทอผ้า ซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น จังหวัดมหาสารคามเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีความโดดเด่นด้านผ้าทอมือที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ สะท้อนความเชื่อ คติ และบริบททางสังคมของชุมชนได้อย่างลึกซึ้ง ควบคู่กับงานหัตถกรรมอื่น เช่น การจักสานจากตอก และการทอเสื่อกกบ้านแพง ซึ่งล้วนเป็นองค์ความรู้ที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน

อย่างไรก็ตาม ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวกำลังเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการลดลงของผู้สืบทอด การเปลี่ยนแปลงของรสนิยมผู้บริโภค และการแข่งขันกับสินค้าอุตสาหกรรม ส่งผลให้คุณค่าของงานหัตถกรรมพื้นบ้านมีแนวโน้มลดลง หากขาดการพัฒนาและปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทสมัยใหม่ แนวคิด Soft Power จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการยกระดับทุนทางวัฒนธรรมให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มในเชิงเศรษฐกิจ โดยอาศัยความคิดสร้างสรรค์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ และการสื่อสารที่ตอบโจทย์ผู้บริโภคในยุคปัจจุบัน การนำผ้าทอมือมาผสมผสานกับงานจักสานและเสื่อกก จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีทั้งคุณค่าเชิงวัฒนธรรมและความร่วมสมัย นอกจากนี้ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักศึกษา บุคลากร และชุมชน ในกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาผลิตภัณฑ์ ยังเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้และสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งยังเป็นการบูรณาการองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเข้ากับการบริการวิชาการ ซึ่งช่วยเสริมสร้างศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ในทุกภาคส่วน

จังหวัดมหาสารคาม มีชื่อเสียงด้านผ้าทอมือที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะกลุ่มทอผ้าในพื้นที่อำเภอต่าง ๆ และกลุ่มผู้ผลิตเสื่อกกบ้านแพง ซึ่งเป็นชุมชนที่มีศักยภาพสูงในการผลิตและมีฐานภูมิปัญญาที่เข้มแข็ง พื้นที่เหล่านี้เนื่องจากเป็นแหล่งผลิตที่มีชื่อเสียงระดับจังหวัด แต่ยังเผชิญปัญหาเรื่องการออกแบบที่ยังไม่ตอบโจทย์ตลาดคนรุ่นใหม่และการสืบทอดภูมิปัญญาที่เริ่มลดลง การนำแนวคิด Soft Power มาใช้จึงไม่ใช่เพียงการรักษาวัฒนธรรม แต่เป็นการยกระดับทุนเดิมให้กลายเป็นสินค้าที่สื่อสารอัตลักษณ์ท้องถิ่นสู่สากล

ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพผ้าทอมือในจังหวัดมหาสารคามสู่ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ด้วยพลัง Soft Power จึงเป็นแนวทางสำคัญในการอนุรักษ์และต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดมูลค่าเพิ่ม สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน และขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักศึกษา บุคลากร ชุมชนในการเรียนรู้ด้านผ้าทอมือ และบูรณาการองค์ความรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรมและการบริการวิชาการ และเพื่อพัฒนาและต่อยอดศิลปะและวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย

ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาการเพิ่มศักยภาพผ้าทอมือสู่ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ด้วยแนวคิด Soft Power สามารถอธิบายผ่านกรอบแนวคิดสำคัญ 4 ประเด็น ได้แก่ ทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ และแนวคิด Soft Power ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สะท้อนอัตลักษณ์ของสังคมและชุมชน ซึ่งรวมถึงองค์ความรู้ ความเชื่อ ประเพณี และทักษะเชิงช่าง เช่น การทอผ้าและงานหัตถกรรมพื้นบ้าน โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผลผลิตของการสั่งสมประสบการณ์และการเรียนรู้ของคนในชุมชน (จิราภรณ์ ศรีรักษา, 2563) การทอผ้าพื้นบ้านจึงไม่ได้เป็นเพียงกระบวนการผลิตเครื่องนุ่งห่ม แต่ยังสะท้อนเรื่องราวทางสังคมและวัฒนธรรม ในบริบทของจังหวัดมหาสารคาม ผ้าทอมือและงานจักสานถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพในการพัฒนา เนื่องจากมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งลวดลาย สีสัน และกระบวนการผลิต ซึ่งสามารถนำมาต่อยอดเป็นสินค้าเชิงวัฒนธรรมได้

2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์

การพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ (Creative Product Development) เป็นกระบวนการนำองค์ความรู้เดิมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดใหม่ เพื่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าเพิ่มทั้งในเชิงเศรษฐกิจและวัฒนธรรม (ชลธิชา วิริยะกิจ, 2562) โดยเฉพาะการนำวัสดุท้องถิ่น เช่น ผ้าทอมือ เสื่อกก และงานจักสาน มาผสมผสานกับการออกแบบร่วมสมัย แนวทางดังกล่าวช่วยให้ผลิตภัณฑ์สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคยุคใหม่ได้ดีขึ้น เช่น การออกแบบให้ใช้งานได้หลากหลาย มีความทันสมัย และเหมาะสมกับไลฟ์สไตล์ ส่งผลให้เกิดการเพิ่มมูลค่าและขยายโอกาสทางการตลาด

3. แนวคิด Soft Power กับการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์

แนวคิด Soft Power หมายถึง ความสามารถในการสร้างอิทธิพลผ่านวัฒนธรรม ค่านิยม และความคิดสร้างสรรค์ (Nye, 2004) โดยไม่ใช้อำนาจทางการเมืองหรือเศรษฐกิจโดยตรง ในบริบทของประเทศไทย Soft Power ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) การนำทุนทางวัฒนธรรม เช่น ผ้าทอมือ มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีเรื่องราว (Storytelling) และอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น สามารถสร้างความน่าสนใจและเพิ่มมูลค่าในตลาดทั้งในและต่างประเทศ นอกจากนี้ยังช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับประเทศและชุมชน

4. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล โดยการมีส่วนร่วมช่วยให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของในทรัพยากรทางวัฒนธรรม งานวิจัยหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการองค์ความรู้จากสถาบันการศึกษาเข้ากับชุมชน จะช่วยเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างรายได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดการความรู้ภูมิปัญญาผ้าทอพื้นเมืองเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ในจังหวัดมหาสารคาม งานวิจัยนี้มุ่งเน้นการรวบรวมและจัดการองค์ความรู้ด้านผ้าทอในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม เพื่อยกระดับสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการสร้างประสบการณ์ร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวกับกลุ่มผู้ผลิต เช่น การทดลองย้อมสีธรรมชาติหรือการออกแบบลายผ้าร่วมกับชุมชน ช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและสร้างความตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาได้เป็นอย่างดี ข้อมูลนี้สอดคล้องกับแนวคิดการสร้าง Soft Power ผ่านประสบการณ์ทางวัฒนธรรม และสามารถนำมาใช้อ้างอิงในบทความของท่านเพื่อสนับสนุนการเชื่อมโยงผ้าทอมือเข้ากับภาคบริการและการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ ซึ่งจะช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในจังหวัดมหาสารคามให้มีความยั่งยืนและหลากหลายมิติมากขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย (สมพร จันทะลี, 2564)

นวัตกรรมการออกแบบผลิตภัณฑ์จากเสื่อกกเพื่อยกระดับอัตลักษณ์ชุมชนบ้านแพง จังหวัดมหาสารคาม งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสนับสนุนการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ โดยเน้นการใช้นวัตกรรมการออกแบบเพื่อเปลี่ยนภาพลักษณ์จากเสื่อปูนอนดั้งเดิมสู่ผลิตภัณฑ์ไลฟ์สไตล์ที่ตอบโจทย์คนรุ่นใหม่ เช่น ของตกแต่งบ้านและเครื่องใช้สำนักงาน ผลการวิจัยพบว่าความท้าทายสำคัญคือการรักษาอัตลักษณ์ของลวดลายดั้งเดิมควบคู่กับการพัฒนาวัสดุให้มีความนุ่มนวลและทนทาน ข้อมูลนี้สามารถนำมาใช้ในส่วนการอภิปรายผลเพื่อเปรียบเทียบแนวทางการพัฒนาผลิต ภัณฑ์ร่วมสมัยที่ยังคงไว้ซึ่งรากเหง้าทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านแพง ซึ่งเป็นกลุ่มพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงในจังหวัดมหาสารคาม (ธนิกา ผาสุข, 2565)

การออกแบบกราฟิกเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นบ้านจังหวัดมหาสารคาม งานวิจัยเรื่องนี้เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนในการบูรณาการการเรียนการสอนกับการพัฒนาชุมชน โดยให้นักศึกษาเข้าไปมีส่วนร่วมในการออกแบบตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ให้กับกลุ่มทอผ้าในจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยระบุว่าการสื่อสารอัตลักษณ์ผ่านงานออกแบบกราฟิกที่ทันสมัยช่วยให้ผลิตภัณฑ์เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายใหม่ได้กว้างขึ้น ข้อมูลนี้สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของกรรมการที่ต้องการให้ท่านอธิบายกระบวนการที่ให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ชุมชน ท่านสามารถนำงานวิจัยนี้มาอ้างอิงเพื่อยืนยันว่าการใช้ทักษะวิชาการด้านการออกแบบของนักศึกษาสามารถช่วยแก้ปัญหาเรื่องการตลาดและการสื่อสารภาพลักษณ์ให้แก่ชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม (วิชนาถ ทิวะสิงห์, 2558)

แนวทางการขับเคลื่อนนโยบาย Soft Power ไทยผ่านผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมประเภทผ้าทอ งานวิจัยนี้ศึกษาการประยุกต์ใช้นโยบาย Soft Power ของภาครัฐสู่การปฏิบัติในอุตสาหกรรมผ้าทอ โดยผลการศึกษาพบว่าการสร้างพลังละมุนผ่านผ้าทอต้องอาศัยการเล่าเรื่อง (Storytelling) ที่มีพลังและการสร้างมาตรฐานผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล งานวิจัยเสนอว่าผ้าทอมือไทยมีศักยภาพในการเป็นสินค้าเชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนตัวตนของท้องถิ่นสู่สายตาชาวโลก ข้อมูลนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนำมาใช้ในบทนำเพื่ออธิบายถึงความสำคัญและเหตุผลที่ต้องนำแนวคิด Soft Power มาเป็นกรอบในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอในมหาสารคาม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทเศรษฐกิจและนโยบายการขับเคลื่อนประเทศในปัจจุบัน (ชลธิชา วิริยะกิจ, 2566)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านสู่ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์บนฐานเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน งานวิจัยนี้ศึกษากระบวนการเปลี่ยนผ่านจากหัตถกรรมดั้งเดิมสู่ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ โดยเน้นการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นตัวตั้งต้นในการพัฒนาธุรกิจชุมชน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าปัจจัยความสำเร็จประกอบด้วยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบ และการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจระดับฐานราก งานวิจัยเน้นย้ำว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเกิดจากการปรับตัวของชุมชนให้เข้ากับกระแสโลกโดยไม่สูญเสียตัวตนทางวัฒนธรรม ซึ่งข้อมูลนี้จะช่วยเสริมในส่วนสรุปผลการวิจัยของท่านให้เห็นภาพรวมของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากที่สอดรับกับชื่อเรื่องและวัตถุประสงค์หลักของการวิจัย (อภิวัฒน์ นิพนธ์ไทย, 2567)

การยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือด้วยต้นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ งานวิจัยชิ้นนี้เจาะลึกถึงการนำทุนทางวัฒนธรรมมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สอดคล้องกับอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ โดยเน้นการวิเคราะห์โครงสร้างลวดลายและการปรับปรุงกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นแต่ยังคงใช้เทคนิคการทอมือ ผลการวิจัยพบว่าการยกระดับผลิตภัณฑ์ช่วยเพิ่มมูลค่าสินค้าและเพิ่มรายได้ให้แก่กลุ่มผู้ผลิตอย่างมีนัยสำคัญ ท่านสามารถนำงานวิจัยนี้มาใช้อ้างอิงในส่วนการอภิปรายผลเพื่อเปรียบเทียบข้อค้นพบเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพช่างทอและการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผ้าทอผ่านกระบวนการวิจัยและพัฒนา ซึ่งจะช่วยให้บทความของท่านมีน้ำหนักทางวิชาการและมีความสมบูรณ์ตามเกณฑ์ที่กรรมการกำหนด (ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์, 2562)

สรุป จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบประเด็นสำคัญที่สนับสนุนการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ในหลายมิติ เริ่มต้นจากการวางรากฐานเชิงนโยบายและการสร้างคุณค่าผ่านแนวคิด Soft Power ซึ่งชลธิชา วิริยะกิจ (2566) ได้ชี้ให้เห็นว่าการสร้างพลังละมุนผ่านผ้าทอต้องอาศัยการเล่าเรื่อง (Storytelling) ที่มีพลังควบคู่กับการสร้างมาตรฐานผลิตภัณฑ์เพื่อให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล ซึ่งสอดคล้องกับศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ (2562) ที่เสนอให้ใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อยกระดับสู่กลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ โดยเน้นการปรับปรุงกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพแต่ยังคงเอกลักษณ์เทคนิคการทอมือเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าและรายได้ให้กับกลุ่มผู้ผลิต

ในมิติเชิงพื้นที่ของจังหวัดมหาสารคาม สมพร จันทะลี (2564) ได้ระบุถึงความสำคัญของการจัดการองค์ความรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ โดยเน้นการสร้างประสบการณ์ร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน เช่น การทดลองย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและสร้างความตระหนักในคุณค่าภูมิปัญญาได้เป็นอย่างดี ขณะที่ธนิกา ผาสุข (2565) ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนานวัตกรรมการออกแบบผลิตภัณฑ์จากเสื่อกกชุมชนบ้านแพง จังหวัดมหาสารคาม โดยเปลี่ยนภาพลักษณ์จากผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมสู่ผลิตภัณฑ์ไลฟ์สไตล์ที่ตอบโจทย์คนรุ่นใหม่ เช่น ของตกแต่งบ้านและเครื่องใช้สำนักงาน แต่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ของลวดลายดั้งเดิมไว้

นอกจากนี้ กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคการศึกษายังเป็นปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญ โดย วิชนาถ ทิวะสิงห์ (2558) ได้แสดงให้เห็นตัวอย่างการบูรณาการการเรียนการสอนกับการพัฒนาชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม ผ่านการให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการออกแบบกราฟิก ตราสินค้า และบรรจุภัณฑ์ ซึ่งช่วยให้ผลิตภัณฑ์เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายใหม่ได้กว้างขึ้น สอดรับกับข้อสรุปของอภิวัฒน์ นิพนธ์ไทย (2567) ที่เน้นย้ำว่าปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาหัตถกรรมสู่เศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืนนั้น ต้องประกอบด้วย

การมีส่วนร่วมของชุมชน ความคิดสร้างสรรค์ และการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนสามารถปรับตัวเข้ากับกระแสโลกโดยไม่สูญเสียตัวตน

ดังนั้น จากการศึกษางานวิจัยข้างต้น แม้จะพบว่ามีการนำผ้าทอพื้นบ้านไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนได้จริง แต่ส่วนใหญ่ยังขาดการบูรณาการระหว่างผ้าทอมือกับหัตถกรรมประเภทอื่นในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม งานวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งเน้นการผสมผสานภูมิปัญญาหลากหลายแขนงเข้าด้วยกัน ทั้งงานผ้าทอมือ งานจักสาน และเสื่อกก ภายใต้แนวคิด Soft Power เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดมหาสารคามได้อย่างยั่งยืน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. แหล่งข้อมูลการวิจัย ได้แก่ เอกสารต่าง ๆ (Document Research) ที่เกี่ยวข้อง อาทิ หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น อีกทั้ง จากกระบวนการแนวคิดวงจรการบริหารคุณภาพ PDCA (Plan–Do–Check–Act) เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างเป็นระบบและสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง

2. การรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ เอกสารต่าง ๆ (Document Research) อาทิ หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น อีกทั้ง จากกระบวนการแนวคิดวงจรการบริหารคุณภาพ PDCA (Plan–Do–Check–Act) เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างเป็นระบบและสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง ดังนี้

2.1 ในขั้นการวางแผน (Plan) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาบริบทของชุมชนที่มีการผลิตผ้าทอมือ งานจักสานจากตอก และเสื่อกกบ้านแพง โดยการสำรวจข้อมูลพื้นฐานและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในพื้นที่ ควบคู่กับการวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค และความต้องการของชุมชน จากนั้นจึงร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยอาศัยแนวคิด Soft Power เป็นกรอบในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์

2.2 ในขั้นการดำเนินการ (Do) ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้และการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยเปิดโอกาสให้ชุมชน นักศึกษา และบุคลากรได้มีส่วนร่วมในการคิด ออกแบบ และพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกัน มีการทดลองสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ เช่น กระเป๋า หมวก และถุง โดยเป็นการผสมผสานระหว่างผ้าทอมือกับงานจักสานและเสื่อกก เพื่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่มีความร่วมสมัยและสามารถตอบสนองความต้องการของตลาด

2.3 ในขั้นการตรวจสอบ (Check) ผู้วิจัยได้ทำการประเมินผลการดำเนินงาน โดยพิจารณาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ในด้านความสวยงาม ความคงทน และประโยชน์ใช้สอย รวมถึงการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการและผู้บริโภค นอกจากนี้ยังมีการวิเคราะห์ผลลัพธ์ในด้านการสร้างรายได้และการยอมรับของตลาด เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสรุปเป็นข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ

2.4 ในขั้นการปรับปรุงพัฒนา (Act) ผู้วิจัยได้นำผลการประเมินมาปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านรูปแบบ การใช้งาน และความต้องการของตลาด พร้อมทั้งพัฒนาแนวทางการผลิตให้มีประสิทธิภาพ และสามารถต่อยอดในเชิงพาณิชย์ได้ รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและความยั่งยืนในการพัฒนา

จากกระบวนการดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการบูรณาการวงจร PDCA เข้ากับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ช่วยให้การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือเป็นไปอย่างมีระบบ เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และสามารถปรับปรุงพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง อันนำไปสู่การยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากข้อมูลเอกสารต่าง ๆ มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และกรอบการแนวคิดวงจรการบริหารคุณภาพ PDCA (Plan–Do–Check–Act)

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักศึกษา บุคลากร ชุมชนในการเรียนรู้ด้านผ้าทอมือ และบูรณาการองค์ความรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรมและการบริการวิชาการ และเพื่อพัฒนาและต่อยอดศิลปะและวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย

ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักศึกษา บุคลากร ชุมชนในการเรียนรู้ด้านผ้าทอมือ และบูรณาการองค์ความรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรมและการบริการวิชาการ และเพื่อพัฒนาและต่อยอดศิลปะและวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลได้ ดังนี้

ประการแรก ในด้านการทำนุบำรุง อนุรักษ์ และสืบสานศิลปะและวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า ชุมชนในจังหวัดมหาสารคามยังคงมีองค์ความรู้ด้านการทอผ้าและงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะ การทอผ้าที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงการจักสานจากตอกและการทอเสื่อกกบ้านแพง ซึ่งสะท้อนถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชุมชนได้อย่างชัดเจน การดำเนินโครงการช่วยให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านสู่คนรุ่นใหม่อย่างเป็นรูปธรรม ผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติการและการเรียนรู้ร่วมกัน

ประการที่สอง ในด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักศึกษา บุคลากร และชุมชน พบว่า การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่การวางแผน การออกแบบ ไปจนถึงการผลิตและการประเมินผล ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างภาควิชาการและภาคชุมชน ส่งผลให้ผู้เข้าร่วมเกิดความตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนา

ประการที่สาม ในด้านการบูรณาการองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมกับการบริการวิชาการ พบว่า สามารถนำองค์ความรู้ดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดการออกแบบสมัยใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการนำแนวคิดเชิงสร้างสรรค์มาผสมผสานกับวัสดุพื้นถิ่น เช่น ผ้าทอมือ เสื่อกก และงานจักสาน ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการที่เชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

ประการที่สี่ ในด้านการพัฒนาและต่อยอดศิลปะและวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย พบว่า สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่มีความหลากหลายและตอบสนองต่อความต้องการของตลาด เช่น กระเป๋า หมวก และถุงประยุกต์ ซึ่งมีการออกแบบให้มีความร่วมสมัย ใช้งานได้จริง และยังคงสะท้อนอัตลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างชัดเจน ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่ม และมีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ การนำแนวคิด Soft Power มาใช้เป็นกรอบในการพัฒนา ยังช่วยยกระดับทุนทางวัฒนธรรมให้สามารถสร้างคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจและสังคม โดยการสร้างเรื่องราว (Storytelling) และอัตลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ ทำให้เกิดความน่าสนใจและสามารถเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคได้หลากหลายมากขึ้น ในด้านผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ พบว่า ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนาสามารถสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชน และมีแนวโน้มที่จะต่อยอดสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ได้ในอนาคต อีกทั้งยังช่วยกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มของชุมชนและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในด้านกระบวนการดำเนินงาน การประยุกต์ใช้วงจร PDCA ร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีระบบ มีการวางแผนที่ชัดเจน การปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ การตรวจสอบประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และการนำผลไปปรับปรุงพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม โดยภาพรวม การดำเนินโครงการสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง 4 ประการที่ตั้งไว้ และแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของการนำทุนทางวัฒนธรรมมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ภายใต้แนวคิด Soft Power ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากให้เติบโตอย่างยั่งยืนในระยะยาว ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาศักยภาพผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ช่วยให้รายได้ของกลุ่มชุมชนเพิ่มขึ้นและเกิดการจ้างงานคนรุ่นใหม่ในพื้นที่ สอดคล้องกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืนโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นตัวนำ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

เพื่อศึกษาส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักศึกษา บุคลากร ชุมชนในการเรียนรู้ด้านผ้าทอมือ และบูรณาการองค์ความรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรมและการบริการวิชาการ และเพื่อพัฒนาและต่อยอดศิลปะและวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย พบว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักศึกษา บุคลากร ชุมชนในการเรียนรู้ด้านผ้าทอมือ และบูรณาการองค์ความรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรมและการบริการวิชาการ และเพื่อพัฒนาและต่อยอดศิลปะและวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลได้ ดังนี้

ประการแรก ในด้านการทำนุบำรุง อนุรักษ์ และสืบสานศิลปะและวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า ชุมชนในจังหวัดมหาสารคามยังคงมีองค์ความรู้ด้านการทอผ้าและงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะการทอผ้าที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงการจักสานจากตอกและการทอเสื่อกกบ้านแพง ซึ่งสะท้อนถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชุมชนได้อย่างชัดเจน การดำเนินโครงการช่วยให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านสู่คนรุ่นใหม่อย่างเป็นรูปธรรมผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติการและการเรียนรู้ร่วมกัน

ประการที่สอง ในด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักศึกษา บุคลากร และชุมชน พบว่า การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่การวางแผน การออกแบบ ไปจนถึงการผลิตและการประเมินผล ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างภาควิชาการและภาคชุมชน ส่งผลให้ผู้เข้าร่วมเกิดความตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนา

ประการที่สาม ในด้านการบูรณาการองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมกับการบริการวิชาการ พบว่า สามารถนำองค์ความรู้ดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดการออกแบบสมัยใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการนำแนวคิดเชิงสร้างสรรค์มา

ผสมผสานกับวัสดุพื้นถิ่น เช่น ผ้าทอมือ เสื่อกก และงานจักสาน ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการที่เชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

ประการที่สี่ ในด้านการพัฒนาและต่อยอดศิลปะและวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย พบว่า สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่มีความหลากหลายและตอบสนองต่อความต้องการของตลาด เช่น กระเป๋า หมวก และถุงประยุกต์ ซึ่งมีการออกแบบให้มีความร่วมสมัย ใช้งานได้จริง และยังคงสะท้อนอัตลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างชัดเจน ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่มและมีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ การนำแนวคิด Soft Power มาใช้เป็นกรอบในการพัฒนา ยังช่วยยกระดับทุนทางวัฒนธรรมให้สามารถสร้างคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจและสังคม โดยการสร้างเรื่องราว (Storytelling) และอัตลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ ทำให้เกิดความน่าสนใจและสามารถเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคได้หลากหลายมากขึ้น ในด้านผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ พบว่าผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนาสามารถสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชน และมีแนวโน้มที่จะต่อยอดสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ได้ในอนาคต อีกทั้งยังช่วยกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มของชุมชนและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในด้านกระบวนการดำเนินงาน การประยุกต์ใช้วงจร PDCA ร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีระบบ มีการวางแผนที่ชัดเจน การปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ การตรวจสอบประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และการนำผลไปปรับปรุงพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม โดยภาพรวม การดำเนินโครงการสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง 4 ประการที่ตั้งไว้ และแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของการนำทุนทางวัฒนธรรมมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ภายใต้แนวคิด Soft Power ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากให้เติบโตอย่างยั่งยืนในระยะยาว ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาศักยภาพผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ช่วยให้รายได้ของกลุ่มชุมชนเพิ่มขึ้นและเกิดการจ้างงานคนรุ่นใหม่ในพื้นที่ สอดคล้องกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืนโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นตัวนำ

การอภิปรายผล

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

ประการแรก การทำนุบำรุง อนุรักษ์ และสืบสานศิลปะและวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า ชุมชนยังคงมีองค์ความรู้ด้านการทอผ้าและหัตถกรรมพื้นบ้านที่เข้มแข็ง และสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวสู่คนรุ่นใหม่ผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ UNESCO (2017) ที่กล่าวว่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจะสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนก็ต่อเมื่อมีการถ่ายทอดและสืบสานอย่างต่อเนื่อง รวมถึงสอดคล้องกับจิราภรณ์ ศรีรักษา (2563) ที่ชี้ให้เห็นว่าศิลปวัฒนธรรมเป็นกลไกสำคัญในการสะท้อนอัตลักษณ์และความเป็นตัวตนของชุมชน

ประการที่สอง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักศึกษา บุคลากร และชุมชน พบว่า การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และสร้างความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (ประเวศ วะสี, 2559) และยังสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง

ประการที่สาม การบูรณาการองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมกับการบริการวิชาการ พบว่า สามารถนำองค์ความรู้ดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดการออกแบบสมัยใหม่ ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่มีความสร้างสรรค์และมีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่เน้นการใช้ความคิดสร้างสรรค์และทุนทางวัฒนธรรมในการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Howkins, 2001; Florida, 2002) อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มุ่งตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค (Kotler and Keller, 2016)

ประการที่สี่ การพัฒนาและต่อยอดศิลปะและวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย พบว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับแนวคิดร่วมสมัยสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ และสร้างโอกาสทางการตลาดได้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Soft Power ที่เน้นการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างอิทธิพลและมูลค่าทางเศรษฐกิจ (Nye, 2004) รวมถึงแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศไทย (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์, 2564)

นอกจากนี้ การนำวงจร PDCA มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานวิจัย ช่วยให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่เป็นระบบมีการวางแผน การดำเนินการ การตรวจสอบ และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพและสามารถแข่งขันได้ในตลาด โดยสรุป ผลการวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับแนวคิด Soft Power และกระบวนการพัฒนาเชิงระบบ สามารถยกระดับผ้าทอมือและหัตถกรรมพื้นบ้านให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ที่มีคุณค่าทั้งในเชิงวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ อันเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากสู่ความยั่งยืน

ข้อค้นพบ หรือองค์ความรู้ใหม่

1. เกิดองค์ความรู้ด้าน การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบข้ามสาขา (Cross-craft Integration) โดยการผสมผสานผ้าทอมือเข้ากับงานจักสานจากตอกและเสื่อกกบ้านแพง ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ แต่ยังสร้างรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นอย่างชัดเจน องค์ความรู้นี้สะท้อนให้เห็นแนวทางการต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นได้

2. เกิดองค์ความรู้ด้าน กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์โดยใช้ Soft Power เป็นฐาน (Soft Power-driven Product Development) ซึ่งเน้นการนำเรื่องราวทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และคุณค่าทางสังคม มาผนวกเข้ากับการออกแบบผลิตภัณฑ์ ทำให้ผลิตภัณฑ์ไม่เพียงมีคุณค่าเชิงใช้สอย แต่ยังมีคุณค่าเชิงสัญลักษณ์และสามารถสร้างความเชื่อมโยงกับผู้บริโภคได้

3. เกิดองค์ความรู้ด้าน รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการสืบสานวัฒนธรรม (Participatory Cultural Learning Model) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของนักศึกษา บุคลากร และชุมชนในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ช่วยให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

4. เกิดองค์ความรู้ด้าน การประยุกต์ใช้วงจร PDCA กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการด้านศิลปวัฒนธรรม ซึ่งช่วยให้กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์มีความเป็นระบบ สามารถตรวจสอบและปรับปรุงได้อย่างต่อเนื่อง อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพของผลิตภัณฑ์และกระบวนการผลิต

5. เกิดองค์ความรู้ด้าน แนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากด้วยทุนทางวัฒนธรรม (Cultural-based Grassroots Economy Model) โดยพบว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้แนวคิด Soft Power สามารถสร้างรายได้ เพิ่มโอกาสทางการตลาด และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

โดยสรุป องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไม่เพียงแต่ช่วยยกระดับผ้าทอมือในจังหวัดมหาสารคามให้เป็นผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์เท่านั้น แต่ยังเป็นต้นแบบของการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับแนวคิดร่วมสมัย เพื่อสร้างความยั่งยืนทั้งในมิติทางวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ควรส่งเสริมการใช้แนวคิด Soft Power ในการสื่อสารและสร้างแบรนด์ผลิตภัณฑ์ โดยเน้นการเล่าเรื่องอัตลักษณ์วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อเพิ่มความน่าสนใจและสร้างคุณค่าเชิงวัฒนธรรมให้กับสินค้า

1.2 ควรนำกระบวนการ PDCA ไปใช้ในการบริหารจัดการและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการวางแผน การดำเนินงาน การประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนาอย่างเป็นระบบ อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนของเศรษฐกิจฐานราก

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือโดยบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น การออกแบบด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์หรือการตลาดออนไลน์ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันและขยายตลาดในระดับสากล

2.2 ควรมีการวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างชุมชนหรือจังหวัดที่มีภูมิปัญญาการทอผ้า เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จและแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ที่เหมาะสมในแต่ละบริบทพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2563). *การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่ตลาดสากล*. กระทรวงอุตสาหกรรม.

กระทรวงวัฒนธรรม. (2565). *นโยบายการขับเคลื่อน Soft Power ของประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2569, จาก https://www.m-culture.go.th/

จิราภรณ์ ศรีรักษา. (2563). *นาฏศิลป์กับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทย*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ชลธิชา วิริยะกิจ. (2562). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการสืบทอดศิลปวัฒนธรรม*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชลธิชา วิริยะกิจ. (2566). แนวทางการขับเคลื่อนนโยบาย Soft Power ไทยผ่านผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมประเภทผ้าทอ. *วารสารวิชาการนวัตกรรมและเทคโนโลยีสังคม*, *6*(1), 45-58.

ธนิกา ผาสุข. (2565). นวัตกรรมการออกแบบผลิตภัณฑ์จากเสื่อกกเพื่อยกระดับอัตลักษณ์ชุมชนบ้านแพง จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารศิลปะและการออกแบบร่วมสมัย*, *3*(1), 12-25.

ประเวศ วะสี. (2559). *เศรษฐกิจฐานรากและความเข้มแข็งของชุมชน*. สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

วิชนาถ ทิวะสิงห์. (2558). การออกแบบกราฟิกเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นบ้านจังหวัดมหาสารคาม. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์และสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, *6*(2), 108-121.

ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์. (2562). *การยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือด้วยต้นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่อุตสาหกรรมสร้างสรรค์*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.).

สมพร จันทะลี. (2564). การจัดการความรู้ภูมิปัญญาผ้าทอพื้นเมืองเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ในจังหวัดมหาสารคาม. *วารสารวิจัยและพัฒนาชุมชน*, *14*(2), 89-102.

สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน). (2564). *เศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2569, จาก https://www.cea.or.th/storage/app/media/GOV/Thailand-Creative-Economy-Plan-Phrase%20I-2020-2023-TH.pdf

สุพัตรา สุภาพ. (2561). *สังคมและวัฒนธรรมไทย: แนวคิดและการเปลี่ยนแปลง*. ไทยวัฒนาพานิช.

อภิวัฒน์ นิพนธ์ไทย. (2567). การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีสร้างสรรค์: กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารบริหารธุรกิจและการจัดการ*, *12*(1), 101-115.

Florida, R. (2002). *The rise of the creative class*. Basic Books.

Howkins, J. (2001). *The creative economy: How people make money from ideas*. Penguin Books.

Kotler, P. and Keller, K. L. (2016). *Marketing management*. (15th ed.). Pearson.

Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. Public Affairs.

UNESCO. (2017). *Intangible cultural heritage and sustainable development*. UNESCO Publishing.